

Lut

Jaroslav Vokoun

her

*finále
středověké
zbožnosti*

Karmelitánské nakladatelství

Vzdor všemu vědeckému bádání se myšlenku, že středověk byl temný, daří odstranit z všeobecného kulturního povědomí stejně málo, jako z protestantského povědomí představu, že s Lutherem vznikla zcela nová, zcela na Krista zaměřená zbožnost, která vystřídala středověk s jeho úplným spoléháním na lidské síly. Oba obrazy jsou naprosto falešné.

/Volker Leppin

Človče, seděl jsi ve tmě a ve stínu smrti... seděl jsi v poutech svých vin... Kristus k tobě sestoupil, ne aby tě trápil, ale aby tě vytrhl moci temnoty... Rozvázal pouta hříchů skrze spravedlnost, která pochází z víry, a ospravedlnil hříšníka darem milosti...

Kdokoli hladoví a žízní po spravedlnosti v lítosti nad svými hříchy, ten ať věří v tebe, který prohlašuješ bezbožníka spravedlivým, a ospravedlněn pouhou vírou bude mít pokoj s Bohem.

/svatý Bernard z Clairvaux

Poté, co jsem mohl srovnat stav náboženství u katolíků v Polsku a u protestantů v Německu, byl jsem si jist, že k odpadnutí od církve došlo proto, že Němci měli a mají potřebu být zbožní. Reformace se nerozšířila a neudržela kvůli kacířům a filosofům, ale díky lidem, kteří opravdu toužili po náboženství pro své srdce. Říkal jsem to v Římě papeži a kardinálům, ale nevěřili mi a trvali na tom, že reformaci zapříčinilo nepřátelství k náboženství.

/ svatý Klement Maria Hofbauer (Jan Dvořák)

Pro mě jako římského biskupa znamená hluboké pohnutí, že se s vámi setkávám zde ve starém augustiniánském klášteře v Erfurtu. Zde studoval Luther teologii. Zde slavil svou první mši svatou. (...) Tím, co ho pohánělo vpřed, byla otázka Boha, otázka, která byla hlubokou vášní i hnacím motorem jeho života a celé jeho cesty. „Jak najdu milostivého Boha?“ Tato otázka ho zasáhla v srdci a stála za veškerým jeho teologickým hledáním a zápasy. Teologie nebyla pro Luthera akademickou záležitostí, ale zápasem o sebe sama, a tento zápas byl opět zápasem o Boha a s Bohem. (...) „Jak najdu milostivého Boha?“ To, že tato otázka byla hybnou silou jeho celé cesty, mě stále znovu zasahuje v srdci.

/ papež Benedikt XVI.

Úvod

Tato kniha vděčí za svůj vznik a podobu dvěma podnětům: jednak nabídce Karmelitánského nakladatelství, abych napsal knihu k výročí Lutheřovy reformace, jednak otázce jedné studentky, zda bych dokázal napsat knížku, které by rozuměl „normální člověk“. Pokud tedy držíte tuto knížku někde v knihkupectví či knihovně, pak vězte, že to je kniha napsaná přednostně pro katolického čtenáře se zájmem o knihy o dějinách i současnosti zbožnosti a mystiky, a že této knize budete bez potíží rozumět. Kniha je založena na studiu nejlepší nové odborné literatury k tématu, ale není to kniha odborná — spíše se chci jako čtenář těch strhujících studií podělit se čtenáři této knihy o to, co jsem se dozvěděl. Všechno zde říkám běžným jazykem, odborné výrazy jsou obvykle v závorkách, zdroje cituji bez odkazů na pramen, vše, co je důležité, říkám v hlavním textu a nic v poznámkách pod čarou, které prý jsou příznakem vědeckosti. Latinských výroků zde najdete hodně, ale všechny uvádím nejprve česky — souběžně latinsky jsou uváděny jednak proto, že latina patří ke koloritu reformace, jednak proto, že některé výroky si jinak než hlasitým přečtením v latině

nevychutnáte. Biblické citáty jsou pro pochopení výkladu důležité; pro pohodlí čtenáře je zpravidla vypisují, takže je nemusí vyhledávat a přitom ztrácet souvislost výkladu. Není-li uvedeno jinak, čerpám citáty z Českého ekumenického překladu.

Kniha je přednostně psána pro katolického čtenáře, budu však rád, když si ji přečtou i jiní čtenáři (pro křesťany augsburského vyznání bude doufám radostí v každém případě), protože portrét Luthera, který kniha nabízí, se dost odlišuje od toho, co se u nás považuje za vzdělanost. Přiznám se, že obraz Luthera, jak mi vyvstal při četbě zmíněných publikací, byl překvapením i pro mě. Proto chci zdůraznit, že nejde o nějaký můj originální pohled, ani o pohled založený na provokativních studiích z okrajů bádání, ale o knihu opřenou o bádání hlavního proudu, jak odborník pozná i ze seznamu literatury (základem jsou publikace z nakladatelství Mohr Siebeck). Mluvíme-li o odbornících, pak hned vyjádřím přesvědčení, že si knihu mohou přečíst s užitkem i oni, stejně jako studenti teologie a blízkých oborů. Následnou debatu o tématech popsaných v této knize bych považoval v našem církevním i akademickém prostředí za užitečnou. Luther je v našem prostředí vnímán obvykle především v perspektivě Jana Husa, tedy jako kritik církevních nešvarů a reformátor církevních pořádků. Tvrzením této knihy (podloženým citovanou literaturou) je,

že Luther počínaje svou první publikací byl především reformátorem zbožnosti a pastýřem duší.

Možná je třeba vyjasnit ještě jednu věc: kniha se zaměřuje na kladné podněty z Lutherova díla pro naši dobu, jen výjimečně se proto vyjadřuje k negativním rysům Lutherova působení. Cílem však není tyto negativní rysy zastírat — popírat, že se Luther dopustil i velkých chyb a hříchů, by znamenalo popírat samotného Luthera a jeho učení o člověku a o hříchu. Oslavovat Luthera by bylo v rozporu s Lutherem — nikoli člověku, ale Bohu samému buď sláva, *solī Deo gloria!*

Jeden církevní historik nedávno napsal, že tajemství Lutherova ohlasu je v tom, že soudobá společnost si žádala duchovního autora a rebela, a Luther pro ni byl obojím současně. Tato kniha je o Lutherovi, duchovním autorovi.